



FENOMEN CHANEL V KONTEKSTU AMERIŠKEGA KULTURNEGA FENOMENA

Lara Burazer (Ljubljana)

UVOD – DEFINICIJA POJMA KULTURA

Pojem kulture (kot tudi kulturnega fenomena) se z vidika ustreznosti definicije izkazuje kot izmuzljiv koncept, saj gre za abstraktno družbeno kategorijo, ki se pojavno izraža na različnih aspektih družbega delovanja. V skladu z zapisom v dokumentu Sveta Evrope FREPA – *A Framework of Reference for Pluralistic Approaches to Languages and Cultures* (Candelier et al., 2012),¹ ki se loteva kompleksnosti definiranja kulture, bi lahko ta družbeni pojav opredelili po treh osnovnih komponentah, opisanih v FREPA modelu:

- 1) produkti (*products or knowledge/savoir*)
- 2) filozofski pogledi (*philosophical perspectives or attitudes/savoir-être*)
- 3) vedenjski vzorci (*behavioural practices or skills/savoir-faire*) (ibid., lasten prevod).

1 Spletni vir (sledi povezavi v seznamu literature).

Abstraktna in obenem kompleksna narava pojma kulture (in z njo povezanega pojma kulturnega fenomena) se torej kaže že v izhodišču, ob poskusu ubeseditve ustrezne definicije. Podobno se zgodi ob poskusu točne opredelitve ameriške kulture: katere družbene prakse (običaji in navade) štejejo kot specifično ameriške kulturne manifestacije?

OPREDELITEV IN PERCEPCIJA AMERIŠKE KULTURE

Rezultati nedavne raziskave (izvedene med letoma 2017 in 2019 s študenti Oddelka za anglistiko Filozofske fakultete v Ljubljani, UL)² odražajo percepcijo sodobne študentske populacije, ki ameriško kulturo povezuje predvsem z medijskimi vsebinami (televizijo in filmsko produkcijo, pa tudi internetnimi mediji, kot so na primer družabna omrežja).

Na vprašanje »Kje/Na kakšen način se srečujete z ameriško kulturo?« so respondenti podali spodnje odgovore, razvrščene od najbolj do najmanj pogostega:

- popularni mediji:
 - o serije
 - o glasba
 - o hollywoodska produkcija
 - o TV
 - o reklamna sporočila
- internetne vsebine
- šport
- jezik (angleščina, ameriški naglas)
- literature, študij
- prijatelji & znanci iz ZDA.

Pri vseh zgoraj naštetih kategorijah (razen zadnje: prijatelji in znanci iz ZDA; *friends & acquaintances from the US*) gre pravzaprav za abstraktne vsebine, ki so podvržene široki diseminaciji in kot take v svetovnem merilu dosegajo visoko raven prepoznavnosti in priljubljenosti. To je tudi eden izmed pojavnih parametrov, po katerem se ameriška kultura uvršča med 'velike kulture' (v primerjavi s slovensko, na primer, ki se po prepoznavnosti

2 Za podrobnejše informacije cp. objavo in predstavitev rezultatov raziskave (Burazer 2019: 12).

in priljubljenosti v svetovnem merilu uvršča med 'majhne kulture'). Drugi parametri razsežnosti kulture so še številčnost prebivalstva (kjer se ZDA, takoj za Kitajsko in Indijo, uvrščajo na tretje mesto)³ in geografske oziroma ozemeljske razsežnosti države (kjer se ZDA uvrščajo na četrto mesto, takoj za Rusijo, Kanado in Kitajsko).⁴

Velikost kulture po zgoraj opredeljenih demografskih in geografskih kriterijih sicer ni nujno v neposredni povezavi z njeno razširjenostjo in vplivnostjo, vendar se v primeru ZDA izkazuje, da je ameriška kultura tista, ki se v svetovnem merilu kaže kot prevladujoča in zato postaja, podobno kot angleščina, v svoji pojavnosti 'globalna'. V tej razsežnosti in posledično svetovni prevladi na mnogih trgih, predvsem z vidika izvoznih ameriških kulturnih produktov (kot so hollywoodska filmska produkcija, avtomobilska industrija, blagovne znamke hitre prehrane, energetske viri, bančništvo in podobno) se kaže moč prisotnosti ameriške produkcije na domačih in tujih trgih, s tem pa posledično tudi zahtevnost prodora tujih produktov na ameriški trg.

V tem kontekstu se hollywoodska filmska produkcija in ameriška avtomobilska industrija, vsaka na svojem področju, pojavljata kot dva najvidnejša ameriška kulturna 'atašeja'. Čeprav gre za na videz zelo različne produkte, imata filmska in avtomobilska industrija v ameriškem kulturnem prostoru nekatere stične točke. Pri obeh gre za masovno produkcijo, namenjeno široki paleti uporabnikov, za cenovno dostopne produkte za vsakdanjo rabo in s praktično (*hands-on*) vrednostjo.

FENOMEN CHANEL V AMERIŠKEM KULTURNEM PROSTORU

Ob zgornji opredelitvi ameriške hollywoodske in avtomobilske produkcije in njenega načina umeščenosti v kulturni prostor ne preseneča dejstvo, da se je že ob predstavitvi skice leta 1926 Chanelova kreacija 'črne oblekice' (ali LBD – *Little Black Dress*) uspešno umestila v ameriški kulturni prostor, saj je po svojih značilnostih, ki jih je revija *Vogue* opredelila kot *praktično in uporabno/nosljivo* (*ready-to-wear*),⁵ ustrezala zahtevam ameriškega tržišča. V

3 <http://worldpopulationreview.com/> (pridobljeno: 10. 03. 2020).

4 <https://www.worldometers.info/geography/largest-countries-in-the-world/> (pridobljeno: 10. 03. 2020).

5 <https://fashionstyleguru.wordpress.com/2012/07/27/coco-chanel-dress-the-story-of-chanel-little-black-dress/> (pridobljeno: 10. 03. 2020).

svoji genialni preprostosti je LBD odražala dva bistvena aspekta teh zahtev: široka aplikativnost in splošna dostopnost tako na konceptualni/oblikovni kot cenovni ravni (ponudba je z vidika cenovne primernosti zajemala tako rekoč celotno paleto variacij kreacije za vse družbene sloje; »a simple black dress in crêpe de Chine«).⁶

Odmevnost te kreacije se je nadaljevala v desetletja po predstavitvi in vse do danes. Naravnost senzacionalen je bil odziv na (sicer Givenchyjevo) LBD, ki jo je leta 1961 hollywoodska diva Audrey Hepburn nosila v legendarnem filmu *Zajtrk pri Tiffanyju* (*Breakfast at Tiffany's*). Nedvomno gre za eno najbolj prepoznavnih oblek v vsej kinematografski zgodovini, ki je bila leta 2006 na dražbi prodana za vrtočlavih 476 tisoč britanskih funtov.

Chanelova kreacija je z idejo preproste elegance dosegla učinek občutka vključenosti množic in se iz francoskega razvila še v ameriški in globalni fenomen. To potrjuje tudi zapis Rhonde Garelick, ki je v svoji monografiji iz leta 2014⁷ Chanelovo kreacijo opisala kot »a little bit of nothing, yet a masterpiece« – mojstrovina, ki jo odlikuje preprostost, s katero je Chanelova kreacija postala globalni trend še pred razvojem globalno dostopnih tehnologij in s katero se je že takrat lahko ponašala v vlogi trend-setterja, oziroma v sodobnem kontekstu t. i. *influencerja*, in to še pred razmahom internetnih medijev in socialnih omrežij.

Tudi v tem aspektu se odraža presečna vrednost LBD s fenomenom ameriške kulture, ki jo, kot hollywoodske zvezde, ravno tako zaznamuje neke vrste zvezdniški status (*celebrity status*) (prim. Burazer 2020: 26). Čeprav slednji morda zveni glamurozno, se v primeru ameriške kulture pogosto izkaže prej za pomanjkljivost. Visoka raven prepoznavnosti in množično poistovetenje z nekim fenomenom v uporabniku pogosto vzbudi občutek domačnosti (*familiarity*) (ibid.)⁸ in s tem občutek ali celo pravico do lastništva (*ownership*) (ibid.: 60), kar se v primeru ameriške kulture odraža v obliki sodbe (*judgement*) (ibid.: 61); uporabnik vsebine presoja v skladu s svojimi vrednotami. To pa ima včasih za posledico negativen odnos do – v tem

6 <https://www.marieclaire.co.uk/fashion/little-black-dress-524293> (pridobljeno: 10. 03. 2020).

7 Garelick 2014 (spletni vir).

8 »Globally speaking, the effect of the omnipresence and what we might refer to as 'celebrity status' of American culture is that most people would perceive it under the impression that they are familiar with it...« (Burazer 2020: 58).

primeru – ameriške kulture kot svetovnega in splošno prepoznavnega fenomena (*attitude*) (ibid.: 63).

V primeru fenomena Chanel se slednje – presoja oziroma (*attitude*) – ne izkazuje v negativni različici, pač pa je zaradi svoje uporabnosti in splošne dostopnosti LBD v globalnem, in s tem tudi ameriškem merilu, deležna pretežno pozitivnega odziva. Učinek globalnega fenomena, ki je primerljiv z razširjenostjo in prepoznavnostjo ameriške kulture v svetovnem merilu, kulminira v ustvarjanju prostora v območju t. i. medkulturnosti (*interculturality*) (ibid.: 26), ki presega razsežnosti lokalnih kulturnih meja in v globalnem smislu uvaja spremembe v kulturnih praksah.

Eden izmed učinkov tovrstnega globalnega fenomena je osvobajajoč občutek vključenosti oziroma izkušnje biti del nečesa globalnega. Čeprav se morda v nekaterih aspektih družbenega delovanja čuti, kot da se ameriška kultura nagiba k ohranjanju določenih konservativnih družbenokulturnih praks, jo obenem zaznamuje tradicionalni svobodnjaško naravnani duh, zapisan v temeljnem ameriškem dokumentu – v ameriški ustavi (*Constitution of the United States of America*);⁹ ta poudarja pravico do življenja, svobode in iskanja sreče (*the right to life, liberty and the pursuit of happiness*), ki je pomemben opomnik pomena nedotakljivosti temeljnih človekovih svoboščin. Chanelovo LBD tudi po tem parametru odlikuje pozitivna umeščenost v ameriški kulturni prostor, saj je po besedah Voguea s svojo »boyish-garçonne-look« presegla nekatere ustaljene vzorce ter s svobodnjaško naravnanoostjo do raznolikosti (*diversity*) pomagala zacementirati svoj sloves poosebljene modernosti.¹⁰

Predstavniki Forda, velikana ameriške avtomobilske industrije, je ob predstavitvi Chanelove LBD kreacije pripomnil, da gre za Chanelovega 'Forda' – kreacijo, ki jo bo nosil cel svet – »The Chanel 'Ford' – the frock that all the world will wear« (ibid.). Povezavo med brandoma je označil na ravni produktov, ki ženskam omogočajo mobilnost, se jih lahko masovno proizvaja in hitro postanejo nepogrešljivi: »[...] both conferred mobility upon women, both could be manufactured on a mass scale, and both would soon be indispensable« (ibid.). Pojem mobilnosti se tesno povezuje z ameriškim kulturnim konceptom svobode (*liberty*), ki je na nek način podprta z masovno proizvodnjo široko

9 https://www.senate.gov/civics/constitution_item/constitution.htm

10 https://www.metmuseum.org/toah/hd/chnl/hd_chnl.htm (pridobljeno 08. 06. 2020)

dostopnega nepogrešljivega produkta: »American women at every level of consumption knew the importance of a practical "Well-mannered Black"«,¹¹

LBD je poleg zgoraj opisanega imela še en pomemben osvobajajoč učinek, in sicer v povezavi s percepcijo črne barve – črne obleke – znotraj ameriškega kulturnega prostora. To je bilo v obdobju pred LBD večinoma možno zaslediti v kontekstu uniform za služinčad ali primernih oblačil za žalujoče vdove. Chanelovi kreaciji je v svoji preprostosti in obenem drznosti uspelo presekati povezavo med obleko črne barve in neprivilegiranimi družbenimi skupinami ter ji utrditi prostor vključujočega in družbeno povezujočega fenomena. V ameriškem kulturnem kontekstu je črna obleka postala simbol privilegiranosti in dostopnosti v enem, t. i. *Ford-like freedom*: »The little black dress turned the color associated with housemaids' uniforms and widow's weeds into a marker of privileged yet ... accessible – and somehow American (Ford-like)-freedom.« (ibid.).

PERCEPCIJA GLOBALNEGA FENOMENA

Sodobni trendi medkulturnega povezovanja v svetovnem merilu so tisto, kar bi lahko poimenovali osnovna definicija procesa globalizacije. V prvi vrsti gre torej za neke povezovalne tendence, ki naj bi se odvijale v smeri integracije človeštva na globalni ravni, predvsem izhajajoč iz interesov za neoviran pretok in dostop do informacij ter s tem do sodobnih dosežkov in znanja. V večji meri nam to danes uspeva – tudi in predvsem – s pomočjo angleščine, ki predstavlja glavno orodje pri premagovanju jezikovnih ovir. Obenem se ob enostranski kulturno-jezikovni prevladi, ki jo pogosto zaznavamo kot zgolj ameriško, spontano poraja strah pred izginjanjem svetovne kulturno-jezikovne pestrosti.

Koncept globalnega trenda, kakršen se odraža v primeru angleškega jezika (ki ni le prevladujoča *lingua franca*, ampak se je razvil v t. i. *lingua globala*,¹² ali ameriške kulture, ki si je s svojo prodornostjo ustvarila prostor in posledično beleži prisotnost v večini držav po svetu), je neredko predmet kritične obravnave z aspekta ohranjanja jezikovne in kulturne raznolikosti sveta. Strah pred tem, da bi ameriška kultura, katere prodornost je v veliki meri tudi zasluga

11 <https://fashion-history.lovetoknow.com/clothing-types-styles/cocktail-dress>

12 Prim. Burazer 2020: 115.

angleškega jezika, kot orodja, ki omogoča dostopnost informacij in s tem hitro diseminacijo kulturnih vsebin, prevladala kot neka *cultura globala* (ibid.) ter s tem podpirala proces kulturno-jezikovne uniformiranosti sveta, je eden izmed glavnih razlogov za negativni pristop do koncepta ameriške kulture, kot smo ga že opredelili (prim. poglavje *Opredelitev in percepcija ameriške kulture*). Ameriška kultura in angleški jezik se v tej diskusiji pojavljata kot destruktivni sili, ki botrujeta uničenju kulturno-jezikovne pestrosti sveta.

Chanelova kreacija ima podobno povezovalno vlogo globalnega trenda, saj s svojo uporabnostjo in dostopnostjo povezuje ljudi v svetovnem merilu. Na nek način bi bilo upravičeno pričakovati, da bi se do nje potencialno lahko razvil podoben odnos, kot do ameriškega globalnega kulturno-jezikovnega fenomena, vendar se to v primeru LBD ni zgodilo. Chanelova kreacija že skoraj stoletje uživa prepoznavo in drži svoj prostor na mednarodni ravni, morda zato, ker gre pri fenomenu Chanel predvsem za brisanje družbenih in premoženjskih razlik, ki mu je večina naklonjena, in ne brisanju kulturne pestrosti.

Stična točka med fenomenom Chanel in ameriškimi kulturno-jezikovnimi trendi je tudi v tem, da je angleščina jezik, ki so jo domači govorci dali na razpolago svetu v uporabo z zadostno mero odprtosti in prilagodljivosti, da jo lahko spreminja oziroma modificira v skladu s potrebami in jezikovnimi značilnostmi dotičnih etnično-jezikovnih skupin. Ta pristop je zelo drugačen od odnosa večine drugih, zlasti manjših svetovnih narodov do svojega jezika (med njimi tudi Slovencev), ki v procesu razvijanja posameznih etnično obarvanih različ lastnega jezika vidijo predvsem nevarnost za njegovo izginotje. Pa vendar se je v primeru angleščine izkazalo ravno nasprotno: s tem ko je bila dana na razpolago in v uporabo tujejezikovnim skupinam, brez strahu, da bi s tem kaj izgubila, se je angleščina v vseh svojih etnično obarvanih variantah močno obogatila, razširila in se razvila v globalni jezik. V slednjem tiči povezava s fenomenom Chanel, ki se je ravno tako uspel obdržati v mnogih etničnih in kulturnih družbenih kontekstih, koncept LBD pa tudi v številnih kulturno obogatenih in etnično obarvanih različicah.

ZAKLJUČEK

Zdi se, da globalni fenomeni, kot je fenomen Chanel, svet na nek način povezujejo in združujejo v integrirano skupino človeštva. Nasprotno pa lahko

podoben fenomen, kot sta na primer ameriška kultura in angleški jezik, v strahu pred uniformiranostjo po nekaterih kriterijih svet razdružuje. To ne spremeni dejstva, da se svet z neustavljivo silo ves čas spreminja. Spremembe so naša stalnica, zato je pomembno, da njihovo neustavljivo naravo sprejemamo in jim omogočimo, da s kreativnostjo uvajajo novitete na ravni svetovnega družbenega konteksta in posodablajo ustaljene kulturne prakse, kot je to vrhunsko uspelo fenomenu Chanel.

Povzetek

Pojem kulture je zapleten koncept, ki se odraža v kompleksnosti oblikovanja sprejemljive in natančne definicije. Podobno velja tudi za koncept ameriške kulture, ki s svojo prisotnostjo v večini kulturnih prostorov na globalni ravni predstavlja svojevrsten fenomen. V članku se avtorica v uvodnem delu osredotoča na izziv definiranja kulture in opredelitve pojma ameriške kulture, nadaljuje pa z umestitvijo fenomena Chanel v kulturni kontekst, s specifično referenco na ameriško kulturo. Z obravnavo nekaterih tipičnih kulturnih specifik avtorica analizira fenomen Chanel v kontekstu njegove umeščenosti v ameriški kulturni prostor in ga z osvetlitvijo stičnih točk in analizo razlik osmisli v širšem, globalnem kontekstu. Rezultate analize interpretira v okviru izsledkov raziskave o odnosu do ameriške kulture. V zaključku opozori na večplastnost učinkov globalizacijskih trendov, ki kot znanilci sprememb v svetovnem merilu pogosto privzamejo povezovalno vlogo, primer zanje pa je tudi fenomen Chanel.

Abstract

As a concept, culture is not a straightforward one and therefore represents a challenge in any attempt to compose a precise and accurate definition. A similar issue relates to American culture, as it is marked by its global presence in most cultures around the world, and as such represents a somewhat peculiar phenomenon. The article initially focuses on the issue of defining the concept of culture, with specific focus on American culture and its connection to the Chanel phenomenon. It then proceeds with the analysis of culture-specific parameters, as they pertain to Chanel's LBD's place in the American cultural space. The results are interpreted in the context of the research findings on the attitudes towards American culture. The conclusion highlights the multifaceted effects of globalization trends, which often tend to assume the role of connecting humanity at global level, much like the effects achieved by the Chanel phenomenon.

Seznam literature

BURAZER, Lara (2019): Global trends in developing intercultural attitudes. V: LAZOVIĆ, Vesna (ur.), BLAKE, Jason (ur.). *A hundred years, a thousand meanings : book of abstracts*. Ljubljana: University Press, Faculty of Arts: = Znanstvena založba Filozofske fakultete. 2019, str. 12.

- BURAZER, Lara (2020): *Local Attitudes & Global Perspectives: Re-examining (implicit) beliefs and attitudes – an approach to teaching (American) culture*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete UL (v tisku).
- CANDELIER, Michel, DARYAI-HANSEN, Petra, SCHRÖDER-SURA, Anna (2012): *The framework of reference for pluralistic approaches to languages and cultures – a complement to the CEFR to develop plurilingual and intercultural competences*, *Innovation in Language Learning and Teaching*. 6:3, 243–257, DOI: 10.1080/17501229.2012.725252.
- GARELICK, Rhonda K. (2014): *Mademoiselle: Coco Chanel and the Pulse of History*. Penguin Random House Company, New York. https://books.google.si/books?id=VLhzAwAAQBAJ&pg=PT237&lpg=PT237&dq=chanel+little+black+dress+phenomenon+and+the+US&source=bl&ots=NvZaH6dP26&sig=ACfU3U0aLUafmHaprhVnPI3gfuDY-CoW0A&hl=sl&sa=X&ved=2ahUKEwiMoKD25_nAhU14aYKHcmxAVQQ6AEwF3oECAgQAQ#v=onepage&q=chanel%20little%20black%20dress%20phenomenon%20and%20the%20US&f=false (pridobljeno: 08. 03. 2020).
- GOLDSTONE, Penny: *A short yet comprehensive history of the little black dress*. <https://www.marieclaire.co.uk/fashion/little-black-dress-524293> (pridobljeno: 08. 06. 2020).
- KRICK, Jessa: *Gabrielle “Coco” Chanel (1883–1971) and the House of Chanel*. https://www.metmuseum.org/toah/hd/chnl/hd_chnl.htm (pridobljeno 08. 06. 2020).
- LARGEST COUNTRIES IN THE WORLD (BY AREA). <https://www.worldometers.info/geography/largest-countries-in-the-world/> (pridobljeno: 08. 06. 2020).
- LEAPER, Caroline: *1920s fashion history: the women who changed our style forever*. <https://www.marieclaire.co.uk/fashion/1920s-fashion-icons-who-defined-twenties-style-92566> (pridobljeno: 08. 06. 2020).
- O'NEIL, Dennis: *World Diversity Patterns*. https://www2.palomar.edu/anthro/ethnicity/ethnic_5.htm (pridobljeno: 08. 06. 2020).
- SCHRAM DA CRUZ, Elyssa: *Cocktail Dress*. <https://fashion-history.lovetoknow.com/clothing-types-styles/cocktail-dress> (pridobljeno 08. 06. 2020).
- THE CONSTITUTION OF THE UNITED STATES OF AMERICA. Primary source. Dostopno na: »The Constitution of the United States of America: Analysis and Interpretation, Centennial Edition, Interim Edition: Analysis of Cases Decided by the Supreme Court of the United States to June 26, 2013« (PDF). Washington, DC: U.S. Government Printing Office. 2013. p. 49; (11. 05. 2014).
- WORLD POPULATION REVIEW. <http://worldpopulationreview.com/> (pridobljeno: 08. 06. 2020).